

Multisemioottisen tekstin jäsentyminen

Tarkastelussa television haastattelu-uutinen

LEENA IMMONEN

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelen television uutislähetysten haastattelu-uutista multisemioottisena eli useampaa merkitysjärjestelmää toteuttavana tekstinä. Haastattelu-uutinen on kokonaisuus, joka koostuu seuraavista osatekijöistä: 1) uutistenlukijan studiossa lukemasta ingressistä, 2) uutistoimittajan yleensä kuvan ulkopuolella puhumasta selostuksesta, joka on tässä tarkemman analyysini kohteena, ja 3) muualla kuin televisio-studiossa taltioidusta haastattelutilanteesta. Osatekijät toteutuvat verbaalisena ja visuaalisena kielenä eli puheena ja ruudulla näkyvinä liikkuvina kuvina sekä usein myös ruudulla näkyvinä symboleina tai kirjoituksina. Haastattelu-uutiset ovat multisemioottisten tekstien tutkimuksessa toistaiseksi melko vähän tutkittu alue. Olen aikaisemmin tarkastellut haastattelu-uutisten puhetta (Immonen 2008a, 2008b), niiden kuvan ja sanan keskinäistä hierarkiaa (Immonen 2013) sekä sanaa ja kuvaa vuorovaikutuksena (Immonen 2014).¹

Tässä artikkelissa tutkin television haastattelu-uutisen rakennetta. Tarkasteluni keskiössä on verbaalisen ja visuaalisen kielen yhteistyö erityisesti kokonaisuuden jäsentymisen kannalta: miten verbaalisen ja visuaalisen kielen tyypilliset informaatioyksiköt yhdessä ja erikseen luovat haastattelu-uutisen kokonaisuuden, joka etenee vakiintuneessa järjestyksessä? Analysoimalla television haastattelu-uutisia tutkin samalla sitä, miten systeemifunktionaalinen kieliteoria (SF; Halliday & Matthiessen 2004; Halliday 2014) ja siihen läheisesti kytkeytyvä visuaalisen suunnittelun kielioppi (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]) soveltuvat multisemioottisten tekstien tutkimiseen.

Television multisemioottisessa haastattelu-uutisessa kuvat, puhe ja kirjoitus vaikuttavat toisiinsa ja niiden kokonaismerkitys on muuta kuin osatekijöiden summa. Esimerkki 1 on katkelma televisiossa tuotetusta multisemioottisesta tekstistä: Vasemmalla on televisiuutisesta otettu kuvakaappaus, oikealla litteroituna toimittajan samanaikaisesti puhuma selostus.² Jos kuulisimme litteraatissa näkyvät sanat (*Suomi jaettiin*

1. Artikkelit ovat osa viime vuonna valmistunutta väitöskirjaani (ks. Immonen 2020).

2. Rivien alun numerot 6–8 viittaavat uutislitteraatin riveihin (ks. verkkoliitettä 1). Jakson kohtausten välissä on vinoviivat //. Kaikkien esimerkkiuutisten litteraatit ovat artikkelin verkkoliitteinä.

jne.) ilman vasemmalla olevaa tv-ruudun kuvaa, tekstikatkelman merkitys vaikuttaisi erilaiselta, todennäköisesti vähemmän informatiiviselta.

(1) Pelastuslaitoksen alueet (TV1 29.10.2005 klo 20.30)



6 hhh Suomi jaettiin viime vuoden alussa
kahteenkymmeneenkahteen
7 alueelliseen pelastuslaitokseen (.)
hhh sitä ennen tulipalotyö oli kuntien
vastuulla
(.) //

Esimerkin 1 *kuvatilassa*, kuvassa ja siihen liitettyssä selostuksessa, on verbaalisen ja visuaalisen kielen yhteistoiminnasta rakentunut teksti. Esimerkin multisemioottinen teksti on samalla audiovisuaalinen teksti, joka on tehty vastaanotettavaksi kuuntelemalla ja katsomalla, toisin kuin esimerkiksi auditiivinen radio-ohjelma tai visuaalinen sanomalehden uutinen. *Audiovisuaalinen* tarkoittaa tekstin teknistä monikanavaisuutta, *multisemioottinen* taas sitä, että tekstissä toteutuu useampi merkkijärjestelmä, jonka pohjalta se tulkitaan (Immonen 2020: 14).

Kun tutkimuskohteena ovat television haastattelu-uutiset, on löydettävä analyysivälineistö, jolla voidaan tutkia sekä puhuttua ja kirjoitettua verbaalista kieltä että liikuvaa kuvaa. Esimerkiksi Ruotsissa on sovellettu SF-välineistöä mainosten, sarjakuvien ja karttojen kuvien, sanojen ja typografian analyysiin (Björkvall 2009), mutta Kress ja Selander (2010) huomauttavat multimodaalisen opetuksen ja kommunikation monimuotoisuuden tutkimuksessaan, että kuvaruutu yhdistelee tekstiä eri tavoin kuin vaikkapa painetun oppikirjan sivu. Kuvaruudulla sanaan ja kuvaan nimittäin yhdistyy erottamattomasti vielä yksi ulottuvuus: aikasidonnaisuus (Montgomery 2007).

Yhteistä edellä mainituille tutkimuksille on tutkittujen ilmiöiden tarkastelu sosiaalisissa yhteyksissään: muodot, sanat, kuvat ja symbolit saavat merkityksensä siinä yhteydessä, jossa ne on luotu ja jossa niitä käytetään. Ne on siis luotu tietystä tilanteesta, tiettyjä sosiaalisia tavoitteita toteuttamaan, eikä niitä siksi kannata tutkimuksessaan irrottaa tästä yhteydestään. Yksi näistä yhteyksistä on tekstin muu kokonaisuus, joka on myös tämän artikkelin fokuksessa. Elina Heikkilä (2006) on analysoinut sanomalehtien kirjoitettujen kuvatekstien suhdetta toisaalta kuvaan, toisaalta ympäröivään kirjoitettuun tekstiin. Barbara Wallstenin (2018) tutkimuksessa puolestaan osoitetaan, kuinka oppikirjojen kuvatekstien merkitys toteutuu niiden funktiossa luoda yhteys kuvaan ja muuhun tekstiin multimodaalisessa kompositiossa. Sanomalehtiä on tarkastellut myös Teemu Hanhineva (2003) multisemioottisessa tutkimuksessaan iltalehtien etusivuista, ja Tuomo Hiippala (esim. 2013) taas on analysoinut kuvan ja sanan suhdetta esiteteksteissä. Suomessa multisemioottinen, varsinkin lingvistinen, tutkimus on siis ennen omia tutkimuksiani keskittynyt painettuihin teksteihin; poikkeuksena tästä on Anna Mäkelän opinnäytetyö elintarvikkeiden televisio-mainoksista (2016). Multimodaalisuutta on tarkasteltu laajasti myös kasvokkai-

keskusteluista (esim. Haddington & Kääntä toim. 2011), mutta itse siis tutkin multisemioottisesti audiovisuaalista tekstiä.

Television haastattelu-uutisten multimodaalisuuden lingvistisen analyysin voi odottaa tarjoavan pohjaa myös muiden alojen tutkimukselle. Joukkoviestinnän tutkimuksessa lingvististä lähestymistapaa onkin sovellettu televisiouutisten tarkastelussa (ks. esim. Montgomery 2007; Bednarek & Caple 2012). Myös uutistoimituksiin tarvitaan tietoa, jonka varassa pohtia ja kenties uudistaakin jutunteon käytänteitä. Esimerkiksi Kaisu Jansson (2013) on tarkastellut ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään uutistentekijöiden suhtautumista tv-uutiskuvan ja puhutun tekstin yhteistyöhön. Janssonin (mts. 25–26) työssä ilmeni toimittajien huoli siitä, että kuva jää puheen jalkoihin. Lisäksi toimittajat olivat sitä mieltä, että televisiouutinen olisi ymmärrettävä ilman puhuttakin.

Tutkimusaineisto käsittää 40 haastattelu-uutista, jotka on lähetetty Yleisradion puoli yhdeksän uutisissa syys–joulukuussa vuonna 2005. Niissä haastatellaan sekä niin sanottuja tavallisia kansalaisia että poliitikkoja ja eri alojen asiantuntijoita. Yhteensä noin tunnin mittainen aineisto on litteroituna kirjoittajan hallussa. Olen valinnut tämän artikkelin uutisesimerkit aineistostani niin, että ne edustaisivat verbaalisen ja visuaalisen kielen eri puolia. Niinpä esimerkeissä esiintyy niitä verbaalisen kielen aineksia, jotka rakentavat liikkuvan kuvan ohessa multisemioottista tekstiä, ja puolestaan niitä visuaalisen kielen elementtejä, jotka ovat samanaikaisessa yhteistyössä verbaalisen kielen kanssa televisiouutisessa.

Artikkeli rakentuu seuraavasti: Esittelen ensin luvussa 2 niitä multisemioottisen tekstin tekstuaalisen tarkastelun kannalta keskeisiä systeemis-funktionaalisen ja visuaalisen suunnittelun kieliopin käsitteitä, jotka ovat esimerkkieni käsittelyssä välttämättömiä. Luvussa 3 kuvaan multisemioottisen haastattelu-uutisen rakennetta. Luvussa 4 havainnollistan kokonaismerkityksen syntyä ja rakennetta ottamalla tarkemman tarkastelun kohteeksi kolme multisemioottisen haastattelu-uutisen tekstijaksoa. Luvussa 5 teen päätelmät ja arvioin tutkimukseni avaamia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 Multisemioottinen teksti ja systeemis-funktionaalinen kieliteoria

Systeemis-funktionaalisen eli SF-teorian kelinäkemyistä ovat suomen kielen kielioppiin soveltaneet erityisesti Minna-Riitta Luukka (2002) ja Susanna Shore (2008, 2012a, 2012b). Tämän näkemyksen mukaan kielenkäytön yksikkö on teksti ja kielellisessä viestinnässä erottuu kolme samanaikaista metafunktiota: *ideationaalinen*, *interpersoonainen* ja *tekstuaalinen*. Tässä artikkelissa keskityn multisemioottisen tekstin tekstuaalisuuteen. Sen tarkastelussa on tapana ottaa huomioon tekstin informaatorakenne eli se, miten uusia asioita tuodaan tekstiin ja miten niihin viitataan, sekä koheesiokeinot (Halliday & Matthiessen 2004; ks. myös Shore 2012b: 180). Tekstuaalisuuteen liitetään usein, kuten tässäkin artikkelissa, tekstikokonaisuuden tarkastelu.

Kuvan eri elementtien ja niiden suhteiden tekstuaalisuudesta käytetään termiä *sommitelu*. Se puolestaan on *representaation* ja *interaktion* ohessa yksi visuaalisen suunnittelun kieliopin kolmesta merkitystasosta (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]). Kuvien viestit rakentuvat näiden merkitystä tuottavien elementtien varaan, ja niinpä kuvien

tekstuaalisuutta voidaan tarkastella suhteessa muihin merkitystä tuottaviin elementteihin, kuten verbaaliseen kieleen.

Myös kuvien sommittelua tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomio informaation kulkuun tekstissä. Termi *informaatio* kytkeytyy viestinnän *informaatorakenteeseen* eli siihen, mitä esimerkiksi luonnollisen kielen lauseissa esitetään annettuna (tutuna), mitä uutena tietona (Shore 2008: 25). Multisemioottisten tekstien informaatorakennetta on kuitenkin tarkasteltava kielen lauseita laajemmasta näkökulmasta, koska annetun ja uuden tiedon tekstuaalinen kehittäminen perustuu kolmitahoisesti puheen lausumiin, kuvan elementteihin ja niiden yhteistoimintaan.

Lisäksi multisemioottiset tekstit, kuten muutkaan tekstit, eivät toimi omillaan missään tyhjiössä tai laboratoriossa, vaan niiden merkitykset ja viestit muodostuvat moniulotteisesti kentässä, johon sisältyy yhteisön kulttuurisia konventioita ja vastaanottajien yksilöllisistä lähtökohdistaan tekemiä tulkintoja (Martin 1996: 41 ja siinä mainitut lähteet). Televisionkin uutisteksti on kehkeytnyt suomalaisessa sosiokulttuurisessa kontekstissa jo yli 60 vuoden ajan. Televisioinstituutio on tekstin tuottajien ja vastaanottajien diskurssiyhteisönä luonut omat tapansa toimia ja säädellä valintoja (Fairclough 1997: 82). Niinpä television haastattelu-uutisetkin ovat kehittyneet ja saaneet muotonsa uutislähetysten yhtenä institutionaalisenä tekstilajina.

Sanan ja kuvan suhdetta tutkinut John A. Bateman (2008) kritisoi Kressin ja van Leeuwenin visuaalista kielioppia, koska se operoi toisen paradigman, lingvistiikan, termeillä. Bateman (2017: 165–166) jatkaa kuitenkin visuaalisen kieliopin perinteitä. Hän esittää triangulaation, jossa on oltava 1) aineellinen alusta eli media, esimerkiksi kirjan sivu, jonka 2) tehtävä on kannatella semioottisia resursseja eli moodeja, esimerkiksi kieliopillisia rakenteita, ja 3) resurssien tulkintaa ohjaavia geneerisiä rakenteita ja tekstilajeja eli diskurssisemantiikkaa. Myös omassa tutkimuksessani tekstilaji on visuaalisen ja verbaalisen yhteistyön tarkastelussa keskeinen tulkintaa ohjaava muuttuja, mutta koska tässä tekstilajissa moodin ja median sekä niiden teknisen tuottamisen suhde on jo vaikiintunut käytäntö, en tarkastele aineistoani erikseen moodin ja median kannalta, vaan keskityn verbaalisen ja visuaalisen kielen yhteistyöhön. Batemanin tavoin kritiikkiä Kressin ja van Leeuwenin visuaalista kielioppia kohtaan ovat esittäneet Robert Waller (2012), joka on tutkinut medialogistisesta näkökulmasta uutta kommunikaatioteknologiaa ja layoutin eli asettelun roolia muistin työkaluna, ja Martin Thomas (2014), jonka näkökulma sanan ja kuvan suhteeseen on puolestaan multimodaalinen diskurssianalyysi. Molempien tutkijoiden mielestä esimerkiksi visuaalisen kieliopin tutun ja uuden vaihtelu, tuttu oikealla, uusi vasemmalla, ei käy riittävän selvästi ilmi analysoitavista kuvista.

Tässä luvussa esittelen tarkemmin analyysin kannalta keskeisiä käsitteitä ja ilmiöitä, joita hyödynnän erityisesti luvussa 3. Näitä ovat kohtaaminen ja jakso, informaationkulku, kuvan sommittelun rajaus ja salienssi eli huomioarvo sekä leksikaalinen koheesio.

2.1 Kohtaaminen ja jakso

Kohtaaminen ja jakso ovat multisemioottisen uutistekstin jäsentelyssä keskeisiä rakennelmentejä. Tekstin informaatorakenteen tarkastelussa kiinnitetään huomiota tekstin kokonaisrakenteeseen (ks. Shore 2012b: 180). Tekstin kokonaisrakenteen taas selviää

analysoimalla *rekisteriä*, jolla tässä artikkelissa tarkoitan sitä, miten kielelliset valinnat, sana ja kuva, vaihtelevat tilanteittain (Eggins & Martin 1997: 243; Shore 2012a: 152). Rekisterianalyysejä varten audiovisuaalinen uutiskieli jäsenetään kohtauksittain. (Ks. esim. 1 s. 190.) *Kohtaus* on semanttinen kokonaisuus, joka syntyy sanan ja kuvan – tässä tarkastelun kohteena olevan puhutun kielen ja liikkuvan kuvan – yhteistuotoksena. Kohtauksessa on *vaiheita*. Kuten verbaalisesti rakennetussa tekstissä esiintyy sanojen ja lausumien vaiheita (Eggins 1994: 42; Honkanen & Tiililä 2012: 211), liikkuvassa kuvassa saattaa vastaavasti erottua yhdenkin kohtauksen aikana eri vaiheita kuvan fokuksen muuttuessa (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 264–265).

Vaiheittain etenevistä kohtauksista taas rakentuu yhä laajempi semanttinen kokonaisuus, *jakso*. Haastattelu-uutisen avaava jakso päättyy yleensä johdattavaan kohtaukseen, jonka avulla haastateltava tuodaan kuvatilaan puhumaan (Immonen 2013: 154; 2014: 47). Siinä on haastattelu-uutisen leikkauspiste. Merkitykseltään haastateltavan puhe edustaa yhä samaa jaksoa, vaikka puhuja vaihtuu toimittajasta haastateltavaksi ja haastateltava puhuu kuvatilassa, toisin kuin toimittaja, joka useimmiten puhuu kuvan ulkopuolelta käsin. Tällaisia jaksoja on haastattelu-uutisessa yksi tai useampia.

Verbaaliset ja visuaaliset valinnat toteutuvat vaiheittain: sekä sanan että kuvan muodot saavat merkityksensä siinä tekstiyhteydessä, jossa ne kulloinkin yhdessä toteutuvat. Kohtausten eri vaiheiden tarkastelemiseksi on syvennyttävä yksityiskohtaisesti kuvatilaan, sanojen ja kuvan eri elementtien yhteistoimintaan. Sanat ja kuvat viittaavat usein samoihin tarkoitteisiin mutta eri keinoin (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 2). Jos verbaalisen kielen kielioppi selvittää, miten sanat muodostavat lauseita ja tekstejä, *visuaalinen kielioppi* osoittaa, miten kuvalliset ilmiöt toimivat yhdessä muodostaen visuaalisen merkityskokonaisuuden. On kuitenkin ilmiöitä, joita voidaan esittää vain joko sanoin tai kuvin. Jos tv-uutisjaksossa selostetaan esimerkiksi valtionhallinnon uudistuksista, samanaikaisessa kuvassa saatetaan näyttää työnsä ääressä toimivaa ihmistä, jonka työhön hallinnon muutoksella on vaikutusta (ks. esim. 2 s. 197). Toisaalta myös silloin kun sanat ja kuvat ilmaisevat samaa, ilmaisumenetelmät ovat erilaiset. Esimerkiksi ajanilmaisun keinot ovat uutisissa erilaiset, vaikka visuaalinen ja verbaalinen ilmaisu viittaavat samaan ajankohtaan (ks. esim. 4, kuva 4.2 s. 204).

Tarkastellessani multisemioottisen haastattelu-uutisen informaatorakennetta etsin toimittajan puhumasta tekstijaksosta sellaisia verbaalisia aineksia, jotka kytkeytyvät erityisesti liikkuvan kuvan visuaaliseen kieleen ja toimivat sen kanssa yhteen. Näitä aineksia ovat teema–reema-rakenne ja leksikaalinen koheesio. Verbaalisen kielen ja kuvan visuaalisten elementtien yhteistoiminta synnyttää uusia merkityksiä. Samalla on muistettava televisiotekstien etenevän lineaarisesti. Haastattelu-uutinen etenee ajassa, ja sitä pystyy seuraamaan vain siinä järjestyksessä, jonka televisio näyttää kuvatila kerrallaan – jakso jaksolta, kohtaus kohtaukselta, vaiheittain, toisin kuin vaikkapa painettua sarjakuvaa, jonka kokonaisuus on mahdollista nähdä kerralla. Peräkkäiset jaksot ilmentävät vaiheittain etenevässä haastattelu-uutisessa *rytmiiä*, joka Kressin ja van Leeuwenin (2006 [1996]: 177) mukaan on televisio-ohjelmissa hallitsevampi kuin esimerkiksi sanomalehden sivulla tai sarjakuvassa.

Edellä esitetty televisiouutisten vakiintunut järjestys koskee perinteisiä uutislähettyksiä, jotka ovat tämän artikkelin aineistona. Uudet verkkosivut ja alustat salli-

vat ohjelmien seuraamisen missä tahansa ja milloin vain. Niiden ohjelmia voi kelata, toistaa ja keskeyttää tallennettujen videoiden ja tv-lähetysten tavoin, toisin kuin suoraa lähetyksiä. Uuteen teknologiaan liittyy tosin nopea vaihtuvuus. Waller (2012: 237) huomauttaakin kokemuksen osoittaneen, että uusi kommunikaatioteknologia harvoin syrjäyttää vanhaa kokonaan. Perinteisillä uutislähetyksillä voi siis ajatella olevan edelleen paikkansa osana uutisvirtaa. Televisioutusetkin kehittynevät interaktiivisempaan suuntaan, sillä moniin ajankohtaisohjelmiin katsojan on jo mahdollista osallistua sosiaalisen median keinoin (ks. esim. Salomaa 2020).

2.2 Informaationkulku ja leksikaalinen koheesio

Multisemioottisessa tekstissä informaationkulkua analysoidaan verbaalisen ja visuaalisen kielen lähtökohdista, koska niistä se on syntynytkin. Verbaalisen tekstin informaationkulun selvittämiseen tarvitaan käsitepari *annettu–uusi*. Tässä jaotellussa annettu on jollakin tavoin tekstissä jo julki tuotu, kun taas uusi on uutta tietoa. (Halliday 1985; Halliday & Matthiessen 2004: luku 3; Shore 2008: 26.) Tästä annetun ja uuden vaihtelusta muodostuu *informaatioyksikkö* (Halliday & Matthiessen 2004: 88), joka semioottisena entiteettinä tarkoittaa juuri tutun ja uuden informaation vaihtelua (Kress 2010: 80). Informaatioyksikön annetun ja uuden erittelyyn kytkeytyvät tekstin verbaalisesta kielestä tekstuaalisen metafunktion kaksi pääkomponenttia, *teema* ja *reema* (Halliday & Matthiessen 2004: 64–65; Shore 2008: 26–27; 2012b: 180). Suomenkielisessä tekstissä predikaattiverbin edellä oleva teema on usein jo annettu tai muutoin tiedossa oleva, ilmaisun lähtökohta, reema puolestaan uutta asiaa. Tästä jäsentelystä Shore (2008: 26) käyttää nimitystä *tematiikka*.³

Kuvan sommittelulla vuorostaan tarkoitetaan tapaa, jolla kuvan esittävät ja toisiinsa vaikuttavat elementit yhdistetään mielekkääksi kokonaisuudeksi. Kun annettua ja uutta ilmaistaan visuaalisessa kielessä (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 180–181), kuvat ja kirjoitetut tekstit hyödyntävät vaaka-akselia: annettu elementti sijoittuu vasemmalle ja uusi oikealle (mp.).⁴ Esimerkin 1 (s. 190) kuvan vasempaan reunaan ku-

3. Teema–reema-jäsennystä on verrattu suomen kielen perinteisen lauseenjäsennyksen lauseen subjekti- ja predikaattiosaan (Shore 2008: 25, Prahlan koulukunnan ja Hallidayn teorioiden pohjalta). *Iso suomen kielioppi* (ISK § 1369) taas tarkastelee lausekkeiden lauseenjäsennystehtäviä ja kategorioita väljemmin. Se sijoittaa lauseen teemapaikkaa pitävän nominilausekkeen esikenttään ja finiittiverbillä alkavan reemaosan loppukenttään ja kutsuu tätä kenttäkuvaukseksi. Uutisarvoisen informaation fokukskohdasta Lauranto (2004: 53, 79; ks. myös 2014: 27–29) puolestaan käyttää annetun ja uuden asemesta käsiteparia uutisarvoton ja uutisarvoinen, koska niillä ilmaistaan sitä, miten informaatio esitetään lukijalle tai kuulijalle.

4. Kognitiivisen semantiikan edustaja Göran Sonesson (2004: 60–63) on kritisoinut tällaista käsitystä informaatorakenteesta ja esittänyt, että kovalta kokonaisuutena puuttuu informaatorakenne, toisin sanoen ei ole metodeja erottaa uusi ja vanha, tematiikka ja periferia jne. Sonessonin (mp.) mielestä teema ja reema voivat itse asiassa esiintyä yhdessä ja samassa visuaalisessa hahmossa eikä mikään erityinen tekijä voi niitä erottaa niin kuin verbaalisessa kielessä. Aineistoni uutisissa kuitenkin esimerkiksi jo haastattelutilanne esitetään kuvatilassa niin, että haastattelija on vasemmalla ja haastateltava oikealla. Vaikkei haastattelija esiintyisikään kuvatilassa, on haastateltavan katseen suunta vasemmalle, kohti toimittajaa. Haastateltavan oletetaan tuovan uutta asiaa uutiskokonaisuuteen (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 184). Annetun ja uuden suhde tulee liikkuvassa kuvassa esille kameran horisontaalisiin liikkein (mp., vrt. Immonen 2008a).

vattu paloauto ja kirjoitettuna *Pelastustoimen alueet* välittyvät vastaanottajalle tuttuina ja ennestään tiedettyinä asioina: viesti on helpompi aloittaa siitä, mikä on tuttua. Huomiota on tarkoitus kiinnittää vastaanottajalle ennestään tuntemattomaan asiaan. Esimerkissä 1 uutta tietoa on Suomen karttaan piirretty pelastuslaitoksen alueellinen jako. Tärkeää on, että tieto esitetään ikään kuin sillä olisi vastaanottajan kannalta jonkinlainen arvo tai asema ja että se täytyy lukea tietyn rakenteen sisällä. (Mp.)

Kuvaelementtien toisiinsa yhdistymisen kaksi muuta periaatetta ovat *huomioarvo* ja *rajaus* (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 175–210, 264–265; ks. myös Björkvall 2009: 84–110; Mikkonen 2012: 301–307). Samat sommittelun kolme ulottuvuutta pätevät kuvien lisäksi kokonaisuuksiin, joissa sana ja kuva integroituvat. Kressin ja van Leeuwenin (mts. 264–265) mukaan liikkuva kuva voi tehdä sommittelun dynaamiseksi: Kuvattu kohde voi olla aluksi huomioarvoltaan merkityksetön ja kohota yhden kohtauksen aikana hyvinkin merkitykselliseksi kuvan fokuksen muuttuessa tai päinvastoin. Tämä luo liikkuvaan kuvaan jaksoittaisuutta; jaksoittaisuus luo puolestaan rytmiä (mts. 201).

Informaationkulun jatkuvuutta tukee osaltaan leksikaalinen koheesio, joka myös auttaa vastaanottajaa seuraamaan nopeasti ohi virtaavaa televisiotekstiä. Leksikaalinen koheesio tarkoittaa sanojen viittaamista toisiinsa, kytkeytymistä yhteen ja etenemistä tekstissä (Halliday & Matthiessen 2004: 535; Shore 2012b: 181). Annettujen tekstiosien viittauskohteet löytyvät tai ovat haettavissa aiemmasta tai myöhemmästä tekstiyhteydestä tai tilanteesta (Halliday 1994: 298). Tyypillisesti annettua ilmaisevat pronominaalitekstit eli pronominit ja muut pro-muodot (Shore 2008: 29), samoin sellaiset aikadeiktiset ilmaukset kuin *tänään*, *huomenna*. Shore (mas. 33) kytkee informaationkulkuaan myös sellaiset leksikaalista koheesiota ylläpitävät merkityssuhteet kuin synonymian ja meronymian. Kuvan osalta leksikaalista koheesiota vastaavia ilmiöitä ovat esimerkiksi kuvaelementtien toistuminen ja ympäristön kuvaaminen.

3 Multisemioottisen haastattelu-uutisen rakenne

SF-teoriassa tekstin kuulumista tiettyyn tekstilajiin on määritelty sen rakenneosien perusteella. Rakenteellisesti samanlaiset tekstit edustavat samaa genreä, samaa sosiaalisen toiminnan lajia. Tekstilajin määräävät pakolliset ja valinnaiset rakenneosat ja näiden rakenneosien järjestys (Hasan 1989 [1985]: 59; ks. myös Mäntynen 2006: 44; Shore 2012a: 150). Tämä kokonaisrakennepotentiaali toteutuu tarkastelemisani haastattelu-uutisissa seuraavalla tavalla: Ensin on uutistenlukijan studiossa lukema ingressi, jossa uutisaiheen tärkein sisältö nostetaan kärkeen. Koska jo ingressissä uutinen pyrkii vastaamaan kysymyksiin kuka, mitä, missä, milloin, miksi ja miten, uutisen rakennetta ja rakenteen osien järjestymistä on kuvattu kärjelleen käännettyllä kolmiolla (ks. esim. Mäntynen 2006: 59–61). Ingressiä seuraa toimittajan puhejakso: yksi tai useampi kohta, joissa ennen haastateltavan puheenvuoroa on johdettava kohta. Se on osa toimittajan puhejaksoa, mutta kuten aiemmin on todettu (Immonen 2013: 154; 2014: 47), sen merkitys haastattelu-uutisen rakenteessa on keskeinen, sillä siihen päättyy toimittajan puhe ja kuvatilaa siirtyy haastateltava. Johdettava kohta on haastattelu-uutistekstin funktionaalinen leikkauspiste, jonka myötä osallistujaroolit

vaihtuvat. Näin ollen johdattava kohta määrä keskeisesti haastattelu-uutisen tekstuaalista jäsentymistä. Jakso puolestaan liittyy toisiin jaksoihin, joista syntyy merkityskokonaisuus, teksti.

Haastattelu-uutisen kokonaisrakenne voi edetä esimerkiksi ajallisen orientaation varassa, mutta uutisteksti ei kuitenkaan ole kronologinen kertomus, vaan tekstissä asiat esitetään tärkeysjärjestyksessä. Tärkein sisältö nostetaan kärkeen, loppuun jätetään aiheen kannalta merkityksettömin. Mäntysen (2006: 59) mukaan uutisen rakenteessa ei ole kyse jaosta osiin tai jaksoihin vaan asian esittämisen mallista. Haastattelu-uutisen kokonaisrakenteesta on siis erotettavissa kärkikolmiomalli, mutta eri tavalla esitetyt multisemioottiset uutiset noudattelevat eri tavoin toteutuvaa rakennepotentiaalia. Esimerkiksi uutistenlukijan studiossa lukema uutinen on vain yhden ihmisen studiossa puhuma uutisteksti, ja sen rakenne on erilainen kuin haastattelu-uutisten. Haastattelu-uutinen on pääosin studion ulkopuolisessa tilassa toimitettu uutiskokonaisuus, johon uutistenlukijan studiossa puhuma ingressi sisältyy yhtenä osana. Uutistoimittaja purkaa ingressin pala palalta ja haastattelee aiheen kannalta keskeisiä asianosaisia. Näin syntyvä teksti etenee lineaarisesti. Haastattelu-uutisessa jokaisella puhujalla on oma roolinsa ja jokainen osallistuja puhuu oman asiansa. Nämä hierarkkiset roolit (ks. esim. Hietala 1996; Herkman 2001: 105) pysyvät uutistekstin alasta ja osallistujista riippumatta samoina eivätkä muutu tai vaihda keskinäistä paikkaansa. Tiukat rooli-jaot pitävät yllä vakiintunutta rakennetta, sillä osallistujat tekevät tekstin tietynlaiseksi (Ventola 2006: 103). Haastatteltava ei muutu haastattelijaksi eikä päinvastoin, eivätkä myöskään toimittaja ja uutistenlukija vaihda roolia.

4 Multisemioottisen haastattelu-uutisen analyysi

Tässä luvussa tarkastelen uutisesimerkkien analyysin kautta multisemioottisen tekstin eri puolia: erittelen kaikissa alaluvuissa esimerkkijakson informaationkulkua, mutta samalla huomion kohteena on alaluvussa 4.1 visuaalinen rajausta, alaluvussa 4.2 visuaalinen huomioarvo eli salienssi ja alaluvussa 4.3 liike kuvatilassa. Esimerkeissä on esitetty kohtauksittain tekstijakson kuvatila eli kuva ja selostus. Kuvana on kuvakaappaus, jonka eri elementit ovat riittävän samankaltaisia liikkuvaan kuvaan verrattuna niin, että kohtauksesta tehtävä tulkinta on mahdollinen. Kuten jo esimerkistä 1 kävi ilmi, toimittajan kuvatilassa puhuma jakso on litteroituna oikealla. Jokaista uutisesimerkkiä seuraa informaationkulun analyysitaulukko, jossa on uutisen teema-reema-jäsentely ja kuvan tutun ja uuden vaihtelu sekä taulukon selostus. Koska teksti on merkityskokonaisuus, kerron analyysin yhteydessä, mihin kohtaan uutistekstiä valitut esimerkit sijoittuvat.

4.1 Informaationkulku ja rajausta

Rajausta eli kehystäminen (*framing*) antaa vaikutelman kuvan kuulumisesta laajempaan kokonaisuuteen, kuvan ulkopuoliseen maailmaan. Rajausta ja kuvaelementtien yhteenkuuluvuutta ilmaisevat kuvattujen kohteiden väli(t), visuaalinen yhteensopivuus

ja kontrasti. Rajauksessa painotetaan kuvan *keskustaa*, jossa esitetään tiedon ydinosa. *Reunat* puolestaan ovat keskustalle alisteisia ja avustavassa asemassa. (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 194–197.)

Esimerkissä 2 jaksoanalyysi havainnollistaa informaationkulun etenemistä ja kuvaelementtien rajausta verbaalisen ja visuaalisen kielen yhteistyönä. Jakso on peräisin pelastuslaitoksen valtiollistamista käsittelevästä uutisesta. Toimittajan selostama jakso sijoittuu heti uutistenlukijan ingressin jälkeen (r. 4–9).

(2) Pelastuslaitoksen valtiollistaminen (TV1 29.10.2005 klo 20.30)

Kuva 2.1



Kuva 2.2



Kuva 2.3



2.1

4 Kello on vartin yli kolme iltapäivällä (.)
 palomiehet Vantaan asemalla huoltavat
 5 välineitä (.) Vantaa on yksi Keski-Uuden-
 maan pelastuslaitoksen kahdeksasta kun-
 nasta (.) //

2.2

6 .hhh Suomi jaettiin viime vuoden alussa
 kahteenkymmeneenkahteen
 7 alueelliseen pelastuslaitokseen (.) hhh
 sitä ennen tulipalotyö oli kuntien vas-
 tuulla (.) //.hhh

2.3

8 nyt valmisteltavaan kuntaremonttiin liit-
 tyy suunnitelma siirtää pelastuslaitos
 9 valtion kontolle

Teemoina tässä jaksossa ovat *palomiehet*, *Vantaa*, *Suomi*, *tulipalotyö* ja jakson johdattavassa ilmauksessa *nyt valmisteltavaan kuntaremonttiin*. Teeman tehtävän mukaisesti ne ilmaisevat kontekstissaan viestin perustan (Halliday & Matthiessen 2004: 64). Jokainen teema on myös joko selvästi tekstiyhteydessään annettu tai enemmän tai vähemmän suoraan pääteltävissä annetuksi. Annettu on *palomiehet*, joka toistetaan, samoin (*kunta*)*remontti*-yhdyssanan edusosa, sillä sen voi palauttaa samakantaiseen verbiin, *remontoida*. Nämä teemat on mainittu jakson ensimmäistä kohtausta edeltäneessä ingressissä. *Vantaa* on kuultu jo lausekkeessa *Vantaan asemalla*, jonka tehtävänä on nimetä kuvan OLOSUHDE. *Suomi* KOHTEENA⁵ on puolestaan pääteltävissä annetuksi; teema tulee sitä edeltävästä reemasta, Vantaa on osa Keski-Uuttamaata ja näin

5. Merkitseen SF-kieliopin ja visuaalisen suunnittelun kieliopin termit KAPITEELEILLA. Esimerkiksi OLOSUHDE vastaa suomen kieliopissa lähinnä adverbialia ja KOHDE objektia.

osa Suomea. Nämä paikannimet asemoivat Vantaan yksikön muiden pelastuslaitoksen yksiköiden joukkoon. *Tulipalotyö* taas kuuluu samaan merkityskenttään palomiesten ja pelastuslaitoksen kanssa ja on näin annettu. (Vrt. Shore 2008: 25.)

Taulukko 1.
Informaationkulun analyysi esimerkistä 2.

Kohtaus	Teema/annettu/ KESKUSTA	Reema/uusi/REUNAT	Orientoiva sivuteema / OLOSUHDE
2.1 Selostus	palomiehet Vantaa	huoltavat välineitä on yksi Keski-Uuden- maan pelastuslaitoksen kahdeksasta kunnasta	aika: <i>kello on vartin yli kolme</i> paikka: <i>Vantaan asemalla</i>
Kuva	palomies	paloauton kalustoa	paloauton kalustoa
2.2 Selostus	Suomi tulipalotyö	jaettiin 22 alueeseen oli kuntien vastuulla	aika: <i>viime vuoden alussa sitä ennen</i>
Kuva	paloauto otsikko: Pelastustoimen alueet	Suomen kartta, jossa 22 aluerajaa	tilanne: paloauto ja otsikko paikka: koko Suomi
2.3 Selostus	valmisteltavaan kunta- remonttiin	liittyy suunnitelma siir- tää pelastuslaitos val- tion kontolle	nyt valmisteltavaan...
Kuva	palomies	paloauton kalustoa	paloauton kalustoa

Verbaalisen informaatioyksikön selvittämiseksi on luonnollisesti tarkasteltava teeman ja annettuuden lisäksi sitä, miten uusi asia ilmaistaan verbaalisesti, sekä koko yksikön suhdetta kuvaan. Jakson ensimmäisen kohtauksen selostuksen annettu, *palomiehet*, ohjaa merkityksen syntyä nimeämällä kuvatun TOIMIJA (kuva 2.1) eli palolaitteistoa hoitavan miehen. Kuvan narratiivinen prosessi ilmenee verbaalisesti reemassa, jossa mainitaan uutena *huoltavat välineitä*. Nämä selostuksen verbaalisen informaatioyksikön annettu ja uusi havainnollistetaan kuvatilassa hyödyntämällä visuaalisen sommittelun rajausta (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 194–201). Tässä esimerkissä (2.1) kuvan keskustaan on rajattu TOIMIJA, puheena oleva palomies, ja huoltotoimet on sijoitettu paloautoon, joka kuvan asettelussa jää reunoille, taustaksi. Rajauksen keskusta–reunat-asetelma muodostaa näin visuaalisen informaatioyksikön. Tässä informaatioyksikköasetelma vastaa verbaalisen kielen informaatioyksikön annettua ja uutta. Tässä annettu on keskelle rajattu TOIMIJA, palomies, ja uutta vastaa kuvan reunoille rajattu paloauton sisuskalusto, jota verbaalisen kielen uusi/reema ilmoittaa huollettavan. Visuaalinen informaatioyksikkö voi siis olla myös keskusta–reunat-linjaus. Nimitän tätä verbaalisen ja visuaalisen kielen yhdistelmää *audio-visuaaliseksi informaatioyksiköksi*. Kohtauksessa 2.1 kuvan elementit pysyvät samoina. Informaatio etenee verbaalisen kielen voimin kuvan toimintojen säilyessä muuttumattomina. Selostus jatkaa tiukasti pelastuslaitoksen hallinnon kuvauksesta, kun annetun (*Vantaa*) ja uuden (*yksi Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen*) muodostama informaatioyksikkö kuljettaa juonta eteenpäin. Tässä audiovisuaalisessa informaatioyksikössä verbaalisen kielen tehtävä on kuvan toimintojen nimeäminen.

Jakson seuraavassa kohtauksessa (2.2; ks. myös esim. 1), jossa puhutaan pelastuslaitoksen hallinnollisista muutoksista, selostuksen teemana on KOHDE *Suomi*, jota voidaan pitää myös annettuna. Uutena on reema *jaettiin 22 alueeseen*. Tämä verbaalinen informaatioyksikkö toteutuu kuvassa visuaalisen informaatioyksikön uutena: oikealla on Suomen kartta pelastuslaitoksen aluejakoineen. Visuaalisesti annettuna on kuvattu myös edellisessä kohtauksessa esiintynyt paloauto vasemmassa yläkulmassa ja sen alla kirjoitettuna *Pelastustoimen alueet*, jotka jo on mainittu selostuksessa. Näin kuvan annetun ja uuden vaihtelusta syntyy visuaalinen informaatioyksikkö, joka myötäilee verbaalista informaatioyksikköä niin, että kuva toistaa sitä, mikä jätetään selostuksessa kertaamatta.

Annettujen, paloauton ja otsikon, funktiona on kontekstualisoida kuvan uusi, Suomen kartta aluejakoineen, sekä selostuksessa mainittu asia. Kohtausten kuvan elementit pysyvät lähes samoina koko kohtauksen ajan; vain verbaalisen kielen elementit etenevät vaiheittain. Tämä visuaalinen valinta antaa lineaariselle tekstille aikaa. Kun puhe virtaa nopeasti ohi eikä taaksepäin voi palata, kuvan pysyessä samana on tekstin informaatio helpommin omaksuttavissa. Johdattavan kohtauksen johdattava ilmaus (2.3) alkaa teemalausekkeella *nyt valmisteltavaan kuntaremonttiin*. Teemaan kuuluvalla temporaaalisella adverbillä *nyt* on kaksi tärkeää tehtävää. Ensinnäkin se sitoo kohtauksen edellisen kohtauksen ajan ilmauksiin *viime vuoden* ja *sitä ennen*. Adverbi liittää uutisen tapausesimerkin ja pelastustoimen historiakertomuksen jälkeen uuteen asiaan, juuri nyt tapahtuviin asioihin, jotka lopulta tekevät uutiskertomuksesta kertomisen arvoisen. Toiseksi *nyt* toimii signaalina tekstissä tapahtuvasta muutoksesta. Tämä vastakohta-asettelu ennen–nyt auttaa orientoitumaan puheenvuoron vaihtoon, ja osanottajaroolit vaihtuvat. Annettuun/teemaan ja uutena esitettyyn reemaan *suunnitelma siirtää pelastuslaitos valtion kontolle* kiteytyy uutisen varsinainen asia. Teemalauseketta voidaan pitää myös annettuna, koska kuntaremontti on mainittu jo uutistenlukijan ingressissä (*pelastuslaitosjärjestelmä remontoitiin*) juuri ennen tätä jaksoa. Kuvatilan johdattavan ilmauksen merkitys korostuu, sillä kuvan elementtien merkitys jää suhteellisen vähäiseksi: reemassa mainittu hallinnon abstraktio, kuten ensimmäisenkin kohtauksen *kuntien vastuulla*, kuuluu uutistekstissä niihin ilmiöihin, joita ilmaistaan sanoin.

Jakson loppukohtauksen kuvassa (2.3) palataan jakson alkuun (kuva 2.1). Kuvan keskelle on rajattu sama TOIMIJA kuin ensimmäisessä kohtauksessa, palomies, joka seisoo nyt paloauton vieressä selin katsojaan. Kuvassa hyödynnetään ensimmäisen kohtauksen lailla keskusta–reunat-asetelmaa. Näin jakson kohtausten audiovisuaaliset yksiköt toistuessaan luovat rytmiä multisemioottisessa tekstissä. Rytmii puolestaan toimii Kressin ja van Leeuwenin (2006 [1996]: 201) mukaan aina sykleissä, jotka taas koostuvat vaihtelusta varsinkin ajallisesti integroiduissa teksteissä, siis teksteissä, joissa eri moodit on kukin oman mediansa kautta ajoitettu samanaikaiseen yhteistyöhön.

Vaikka merkityksenannossa informaationkulku on verbaalisen kielen vastuulla, kohtauksen kuvalla on keskeinen asema. Sanan ja kuvan hierarkkinen suhde tukee tekstin rytmiä, jolla on täten myös interpersoonainen funktio: katsojan on helpompi seurata tekstiä. Informaationkulun kannalta keskeinen on myös leksikaalinen koheesio, jonka eri keinoista selostuksessa toteutuu toisto (*kunta, kuntaremontti, pelastus-*

laitos). Pelastuslaitos kuuluu samaan merkityskenttään sanojen *palomiehet*, *tulipalotyö* ja *asema* kanssa. Informaationkulkua helpottaa myös niin kutsuttu yltyvä porrastus *Vantaa – Keski-Uusimaa – Suomi* pienemmästä alueesta suurempaan (yltyvästä porrastuksesta ks. esim. Karvonen 1996).

Edellä olen analysoinut sanan ja kuvan yhteistyötä pelastuslaitosta käsittelevän uutisen yhdessä toimittajan puhumassa jaksossa. Jaksoon sisältyy kolme kohtausta, jotka muodostuvat audiovisuaalisista informaatioyksiköistä. Nämä yksiköt puolestaan koostuvat samanaikaisesti yhteistyössä toimivista verbaalisista ja visuaalisista informaatioyksiköistä. Verbaalinen informaatioyksikkö koostuu teema–reema-vaihtelusta. Visuaalinen informaatioyksikkö taas rakentuu annetun ja uuden vaihtelusta ja keskustareunat-rajauksesta. Näin semanttis-funktionaalisiin perusteisiin muodostuva jakso on paitsi analyysiväline myös tekstin yksikkö, jolla on oma funktionsa koko uutistekstin rakennetta silmällä pitäen (Hasan 1989 [1985]: 53; Mäntynen 2006: 47).

4.2 Informaationkulku ja visuaalinen huomioarvo

Multisemioottisen tekstin koherenssin tarkastelussa on syytä kiinnittää huomiota merkityssuhteisiin, joita on mahdollista analysoida sekä verbaalisesta että visuaalisesta kielestä. Shore (2008: 32–34) kytkee verbaaliset merkityssuhteet informaationkulkuun. Kun audiovisuaalisia merkityssuhteita selvitetään, kuvan sommittelun analyysissa nousee esille annetun ja uuden sekä rajauksen lisäksi huomioarvo, salienssi, joka toimii sommittelua yhdistävänä tekijänä. Jos tekstielementti on jotenkin tärkeämpi kuin muut elementit, se on visuaalisesti huomioarvoinen. Huomioarvon merkitys koostuu useista eri tekijöistä ja näiden tekijöiden keskinäisestä tasapainosta: koosta ja paikasta, väreistä ja värisävyyden kontrasteista tai terävyyden asteista, fokusoinnista, etualaistamisesta, kulttuurisista symboleista ja perspektiivistä. Monimutkaisuutensa vuoksi huomioarvon merkitystä on vaikea objektiivisesti havainnoida. Visuaalisten elementtien keskinäisessä tärkeysjärjestyksessä on kuitenkin yksi semioottinen periaate: mitä silmiinpistävämpi jokin tekstielementti on, sitä tärkeämpi se on. Keskeisenä elementtinä se on analysoitavissa tekstistä itsestään. (Kress & van Leeuwen 2006 [1996]: 201.)

Esimerkki 3 havainnollistaa kuvan huomioarvoa ja sitä, kuinka huomioarvo ja tematiikka rakentavat tekstimerkitystä. Jakso on peräisin maahanmuuttajaperheiden teini-ikäisten tyttöjen ongelmia käsittelevästä uutisesta. Jakso sijoittuu heti ingressin jälkeen (ks. verkkoliitettä 2).

(3) Maahanmuuttajaperheen arkea (TV1 24.11.2005 klo 20.30)

3.1



3.1

5 Sudanista vuosia sitten Helsinkiin saapunut perhe (.) valmistautuu kahden 6 vanhimman tyttärensä teini-ikään.

3.2



3.2

6 // hhh toisella tyttärellä poikaystävä on
jo
7 Sudanissa. .hhh pari tapaa joka toinen
vuosi ja seurustelee nettikameran
8 välityksellä.

3.3a



3.3 a

8 //.hhh tytöt valitsevat itsenäisesti
puolisonsa, vaikka (.) vanhemmat
9 toivovatkin heidän seurustelevan muslimien
kanssa.

3.3b



Taulukko 2.

Informaationkulun analyysi esimerkistä 3.

Kohtaus	Teema/HUOMIOARVO/ RAJAUS	Reema/REUNAT/ ei HUOMIOARVOA	Sivuteema/ OLOSUHDE
3.1 Selostus	perhe	valmistautuu...	Sudan – Helsinki
Kuva	huivipäinen nainen ja tyttö	perheen keittiö	perheen keittiö
3.2 Selostus	toisella tyttärellä	poikaystävä jo on...	paikka: <i>Sudanissa</i> aika: <i>joka toinen vuosi</i> keino: <i>nettikameran vä- lityksellä</i>
Kuva	huivipäinen tytär		perheen kodin olohuone
3.3 Selostus 1	tytöt	valitsevat puolisonsa...	
Kuva 1	tytär, huomioarvo suuri	lukee kirjaa	tyttären huone
Selostus 2	vanhemmat	toivovatkin heidän seurustelevan muslimien kanssa...	
Kuva 2	tytär, huomioarvo pieni	lukee kirjaa	tyttären huone

Esimerkkijakson kohtauksissa vain kohtausten alkavat teemat havainnollistuvat kuvassa. Ensimmäisessä kohtauksessa teema *Sudanista vuosia sitten Helsinkiin saapunut perhe* on annettuna, sillä juuri edellä ingressissä on mainittu maahanmuuttajat. Teemaa määrittävä, paikkaa ja aikaa ilmaiseva orientoiva sivuteema ei asemastaan huo-

limatta ole sivuseikka, vaan samalla kun se määrittää lauseen pääteemaa, se muistuttaa koko uutistekstin informaatioytimeistä, maahanmuuttajaperheen sopeutumisesta. Kohtauksen 3.1 kuvaan rajatut huiviin sonnustautuneet nainen ja tyttö ovat tulkittavissa sudanilaisen perheen äidiksi ja tyttärekseksi, jotka edustavat koko perhettä. Huiveja voidaan pitää huomioarvoisena, kulttuurisena tunnusmerkkinä. Tätä huomioarvoa korostavat kuvan reunat. Reunoille on kuvattu suomalainen keittiö, joka puolestaan edustaa meronymisesti perheen Helsingissä sijaitsevaa kotia. Kuvatut TOIMIJAT on rajattu kuvan keskelle mutta selin ja horisontaalisesti kauas: heidät on kuvattu vähemmän huomioarvoisina ja tekstin puheenaiheen kannalta toissijaisina. Kuvan tehtävänä on tässä kohdin havainnollistaa selostuksen johdattelevaa viestiä. Kohtauksen informaationkulku jatkuu selostuksessa, sillä teemaprogressiossa reema/uusi valmistaa seuraavan kohtauksen teemaan. Kuvan elementit pysyvät entisellään: perheen huivipäiset äiti ja tytär puuhaavat keittiössä. Reeman/uuden abstraktiota ei kuvassa osoiteta, vaan reeman tehtävänä on kuljettaa informaatiota selostuksen seuraavaan teemaan. Kohtauksessa on yksi audiovisuaalinen informaatioyksikkö, joka koostuu yhdestä verbaalisesta ja yhdestä visuaalisesta informaatioyksiköstä.

Kohtauksen 3.2 tematiikka etenee seuraavasti: Edellisen kohtauksen reema on kohtauksen ensimmäinen teema *toisella tyttärellä*. Teeman reema, *poikaystävä jo on*, sisältyy taas saman kohtauksen toiseen teemaan *pari*, jonka reema on *tapaa joka toinen vuosi* –. Kohtauksen molemmat reemat ilmaistaan vain verbaalisesti, ei visuaalisesti. Kohtauksessa 3.2 teema *toisella tyttärellä* on kuvan keskelle rajattu lehteä lukeva, huivipäinen tyttö. Visuaalisesti työn huomioarvo on suuri. Hänet on mainittu aiemmin kohtauksen 3.1 reemassa *kahden vanhimman tyttärensä teini-ikään*. Tytön huomioarvoa korostavat lisäksi reunojen elementit, jotka hädin tuskin näkyvät. Kohtauksessa ensimmäinen teema on seuraavan teeman *pari* toinen osapuoli ja näin myös annettu; kuvan elementit pysyvät samoina. Kohtauksessa on kaksi verbaalista informaatioyksikköä ja yksi visuaalinen.

Jakson kolmannen kohtauksen (3.3) johdattavassa ilmauksessa on kaksi teemaa: *tytöt ja vanhemmat*. Reemat (*valitsevat puolisonsa ja toivovatkin heidän seurustelevan muslimien kanssa*) puolestaan jäävät verbaalisen informaation varaan, kuten edellisessä kohtauksessa (3.2). Ne ovat myös aiheeltaan tekstikokonaisuudessa toissijaisia tapaus-esimerkkejä yksittäisen perheen elämästä mutta teemaprogressiossa kuitenkin keskeisiä. Johdattavan ilmauksen (3.3) teema *tytöt* ja sivulauseen teema *vanhemmat* ovat annettuja. *Tytöt* on vain muuttunut tyttärestä geneeriseksi, lajinsa edustajaksi, muslimitytöksi; *vanhemmat* puolestaan edustaa muslimivanhempia yleensä.

Kohtauksen kuvan huomioarvo korostuu, sillä kuvaan on rajattu lähietäisyydeltä kuvattu OSALLISTUJA, perheen toinen tytär, joka on kuvan TOIMIJA.⁶ Hänet on jo mainittu, mutta häntä ei ole vielä kuvattu. Etäisyys muuttuu kohtauksen aikana, kun kamera etäännyy kuvatusta. Lukevan tytön huomioarvo pysyy kuitenkin suurena suhteessa kohtauksen muihin tekstielementteihin. Kameran etäännyminen kuvatusta kohteesta synnyttää uuden visuaalisen informaatioyksikön, joka lankeaa yk-

6. Olen aiemmassa artikkelissani (Immonen 2008b) käsitellyt samaa uutista ja tulkinnut tämän lukevan nuoren virheellisesti pojaksi (s. 112).

siin verbaalisen informaatioyksikön kanssa, kun johdattavan ilmauksen teemana on *vanhemmat*. Näin kaksi samanaikaista visuaalista ja verbaalista informaatioyksikköä muodostavat kohtauksissa kaksi audiovisuaalista informaatioyksikköä.

Esimerkin leksikaaliset valinnat ovat merkityssuhteiltaan kiinteitä. Ne kuuluvat, kuten tematiikan analyysissä jo nähtiin, samaan merkityskenttään, perheeseen. Meronymia, kokonaisuus–osa-suhde (Shore 2008: 33), luo tekstiin tuttuutta: jaksossa esiintyvät sanat *perhe*, *tytär*, *vanhemmat* ja näihin läheisesti liittyvät *poikaystävä*, *pari* ja nominilausekkeen *toisella tyttärellä* määrite *toinen*. Jakson verbaalisen kielen valinnat osoittavat, että jakso toimisi ilman oheista kuvaakin. Jakson voisi siis ymmärtää, jos se esitettäisiin vain auditiivisesti. Syynä saattaa olla se, että uutinen on alun perin tuotettu monimedialaiseksi eli tehty esitettäväksi television lisäksi myös auditiivisesti radiossa.

Jakson ensimmäisessä kohtauksessa visuaalinen informaatioyksikkö muodostetaan zoomauksella: kamera lähenee kohdetta. Toisessa kohtauksessa on pysäytetty kuva, kolmannessa taas kamera loittonee kuvastusta. Jaksossa toimii nyt kohtauksittainen vaihtelu kuten edellisessäkin esimerkissä. Tämä vaihtelu luo sykleissä toimivaa rytmää (ks. Kress & van Leeuwen 2006: 201).

4.3 Informaationkulku ja liike

Tässä alaluvussa käsittelemme uutistekstin informaatorakennetta ja kuvassa tapahtuvan liikkeen suhdetta verbaaliseen kieleen kahden esimerkkijakson avulla. Esimerkkijaksossa 4 on ensimmäisessä kohtauksessa kameran liike, toisessa hintataulukko ja kolmannessa fokuksessa liikkuva ihminen. Esimerkkijaksossa 5 keskitytään kuvatilassa tapahtuvan liikkeen ja verbaalisen kielen analyysiin. Esimerkkien 4–5 uutisjaksot ovat peräisin pienpanimojen vaikeuksista kertovasta uutisesta (verkkoliite 3).

Esimerkissä 4 on uutisen toinen toimittajan puhuma jakso, ja se sijoittuu uutislitteraatin puoliväliin.

(4) Oluen hinta (TV1 29.9.2005 klo 20.30)

4.1a



4.1b



4.1

17 Laitilan ja Seinäjoen panimoista poike-
ten Nokian panimo on joutunut mukaan
18 hintakilpailuun koska se myy olutta
pulloissa (.) .hhh Nokian panimo onkin
muun alan
19 tapaan vaikeuksissa halvan oluen hinnan
vuoksi (.)

4.2



4.2

//.hhh oluen alennusmyynnit alkoivat jo viime vuoden keväällä (.) kovinta hintakilpailua käytiin viime juhannuksena (.) .hhh

21 muutamissa kovimmissa tarjouksissa on myyty olutta näitäkin hintoja halvemmalla (.) //

4.3



4.3

22 nyt alalla uskotaan että kovin hintakilpailu on ohi (.) kovin korkealle hinnat eivät kuitenkaan

23 tästä nouse

Taulukko 3.
Informaationkulun analyysi esimerkistä 4.

Kohtaus	Teema/tuttu KESKUSTA, HUOMIOARVO, RAJAUS	Reema/uusi, REUNAT, EI-HUOMIOARVOA	Sivuteema/OLOSUHDE
4.1 Selostus	Nokian panimo	on joutunut...	Laitilan ja Seinäjoen panimoista poiketen
	se panimo	myy olutta pulloissa onkin muun alan tapaan	muun alan tapaan vaikeuksissa
Kuva	etäisyys: rakennus NOKIAN PANIMO		vaalean sininen tausta
4.2 Selostus	oluen alennusmyynnit kovinta hintakilpailua olutta	alkoivat jo viime vuoden keväällä käytiin viime juhannuksena on myyty näitäkin hintoja halvemmalla	jo viime vuoden keväällä viime juhannuksena muutamissa kovimmissa tarjouksissa
Kuva	olutpullo, Oluen hinta, 12 pulloa	hintataulukko	
4.3 Selostus	alalla kovin hintakilpailu hinnat	uskotaan on ohi eivät tästä nouse	Nyt kovin korkealle
Kuva	liikkuva asiakas	kaupan juomaosasto	kaupan juomaosasto

Jakson ensimmäisessä kohtauksessa teema pysyy samana koko kohtauksen ajan: Teemana on *Nokian panimo*, johon kausaalisen sivulauseen demonstratiivi *se* viittaa anaforisesti ja joka toistetaan. Teemat ovat annettuja ja samaviitteisiä. Vaikka erisnimi *Nokia* mainitaan uutisselostuksessa ensimmäistä kertaa, sen annettuus korostuu orientoivassa sivuteemassa toistuvasta *Laitilan ja Seinäjoen panimoista poike-*

ten, sillä näitten panimoitten tilaa on jo uutisessa käsitelty. Annettu, puheenaiheen lähtökohta, selitetään reemoissa. Reemat puolestaan lankeavat yksiiin uuden tiedon kanssa: niiden tehtävänä on selittää, mitä Nokian panimo tekee ja miksi. Näin kohtauksessa on kaksi verbaalista informaatioyksikköä. Jaksoon muodostuu myös kaksi audiovisuaalista informaatioyksikköä. Kuvassa on nimittäin kaksi visuaalista informaatioyksikköä, kun kameran etäisyys muuttuu kaukaisesta läheiseksi: ensin kuvassa on rakennus ympäristöineen ja sitten nimi *Nokian panimo* (vrt. esim. 3; 3.1 ja 3.3).

Seuraavan kohtauksen (4.2) kuvassa on vasemmalla annettuna olutpullo alaturkassa. Pullonsuu osoittaa kohti taulukkoa, jonka vasemmassa sarakkeessa on otsikko *12 pulloa* ja oluen tarkat hinnat ja oikeassa sarakkeessa vuodenaika ja vuosiluku, jolloin mainitut hinnat ovat olleet voimassa. Taulukon yläpuolella lukee isoin kirjaimin *Oluen hinta*.⁷ Kuvan informatorakenne annetusta uuteen vastaa verbaalisen kielen lauseiden teemoja, jotka ovat jo annettuja (*oluen alennusmyynnit, kovinta hintakilpailua* ja *olutta*). Uutta puolestaan vastaavat reemat, jotka toistavat taulukon ajanmääreitä (*viime vuoden keväällä* ja *viime juhannuksena*). Nämä leksikaaliset ajanilmaukset ovat tekstikokonaisuudessa eksoforisia, tekstistä ulos viittaavia (ks. Larjavaara 2007: 349–350).

Sanalla ja kuvalla on selkeä työnjako myös taulukon oluen hintamaininnoissa. Hinnat näkyvät tarkasti taulukossa, ja selostuksessa niistä puhutaan adjektiivien: *halpa* ja *kovin* (*hintakilpailu*). Adjektiivien vertailu luo tekstikoheesiota (Halliday 2014: 632–634). Taulukon kommentointia tehostavat selostuksen adjektiivit, jotka myös ovat vaikeasti kuvalla ilmaistavia. Suhteen adjektiivit *halpa* ja *kova* ja niiden komparaatio *halvemmallalla* sekä *kovinta* (*hintakilpailua*) ja *kovimmissa* saavat vertailukohteensa kuvatilanteen taulukon informaation tarkkuudesta.

Jakson kohtauksen (4.3) johdettava ilmaus alkaa ajan adverbilla *nyt* (*alalla uskotaan*). Tämä ajanmääre päättää edellä esiintyneiden ajanilmausten ajan *nyt* tapahtuvaan. Se on myös signaali kohtauksen vaihtumisesta ja johdattavan ilmauksen aloittamisesta (ks. jaksojen vaihtumisen signaaleista esim. Hasan 1989 [1985]: 68; Honkanen & Tiililä 2012: 217). Ajan adverbi *nyt* ja paikan OLOSUHDE *alalla* antavat spatio-temporaaliset puitteet mentaalista toimintaa ilmaisevalle passiiville *uskotaan*. Tekijä on ilmipanematon, mutta jo esitetyn valossa puheena oleva toimiala kuitenkin tiedetään (ks. indefiniittilauseen rajaamisesta Shore 1986: 46–49). Näihin kahteen verbaaliseen informaatioyksikköön on yhdistetty visuaalisessa kielessä liike. Kuvassa näytetään liikkuva ihminen selin katsojaan. Siinä on siten yksi visuaalinen informaatioyksikkö, joka integroituu verbaalisten yksiköiden kanssa samassa kuvatilassa audiovisuaaliseksi informaatioyksiköksi.

Multisemioottisessa informaationkulussa pronominit luovat merkitystä audiovisuaalisissa tilanteissa osin toisin kuin pelkästään verbaalisen kielen varaan rakennetussa kirjoituksessa tai puheessa (ks. Heikkilä 2006). Tekstuaalisessa tarkastelussa juuri pronominit ja muut pro-muodot luetaan tyypillisesti melko selvästi annetuiksi, koska

7. Kressin ja van Leeuwenin (2006 [1996]: 198–201) mukaan kuvan alaosaan sijoitettu kohde merkitsee tyypillisesti reaalista, tosiasiallista, kun taas ylhäällä oleva ihanteellista, tavoitteellista.

niiden viittauskohteet ovat löydettävissä tai haettavissa aiemmasta tekstiyhteydestä tai tilanteesta (Halliday 1994: 298). Audiovisuaalisessa informaationkulussa demonstraatiivin *se* korrelaatti on verbaalisessa selostuksessa (ks. kohtausta 4.1), kun taas demonstraatiivin *tämä* viittausuhteet ovat löydettävissä pikemminkin Hallidayn (mp.) tarkoittamassa mielessä tilanteesta, usein kuvasta.

Kohtauksen 4.2 reeman nominilausekkeessa *näitäkin hintoja halvemmalla* on demonstraatiivi *näitä* ja johdattavassa ilmauksessa (4.3) *tästä*. Demonstraatiivilla *nämä* on verbaalisesti esittelevä funktio, mutta koko nominilauseke saa merkityksensä samanaikaisesti esiintyvistä visuaalisista elementeistä, kuvaan rajatusta taulukosta.

Ison suomen kieliopin (ISK § 720) mukaan demonstraatiivipronomineilla viitataan puhetilanteessa havaittaviin tai tekstissä mainittuihin tarkoitteisiin. Demonstraatiiveista *tämä* ilmaisee tarkoitteen kuuluvan puhujan, kun taas *se* puhuteltavan huomiopiiriin. Pronomini *tämä* jäsentää keskustelua epäsymmetrisesti niin, että vain puhuja tietää tarkoitteen kulloisessakin meneillään olevassa tilanteessa. Television uutistekstissä toimittaja, siis puhuja, tietää tarkoitteen ja osoittaa sen verbaalisesti kuvasta. Sana ja kuva synnyttävät tekstimerkitystä, merkityskokonaisuutta, samanaikaisesti yhteistyössä. Yhteistyö on intersemioottista.

Larjavaara (2007: 324–348) erottelee kymmenkunta demonstraatiivien eri käyttötasoa, joista yksi taso ovat lokaaliset demonstraatiivit (mts. 325–327). Esimerkiksi *tästä* tai *tässä* ilmoittavat sijainnin jostakin tai jossakin. Merkityksen ymmärtämistä ohjaa leksikaalinen representaatio, joka tosin, kuten myöhemmin osoitan, saa uusia merkityksiä, kun selostus liitetään sen rinnalla liikkuvaan kuvaan.

Larjavaaran (2007: 312) mukaan deiktiseen merkkiin koodattu ohjaava ja paikantava tieto reitittää vastaanottajan kohteeseen. Kohtauksessa (4.3) demonstraatiivi *tästä* reitittää merkityksensä oluen hintoihin ja hintojen nousuun. *Tästä* on annettu, sillä *se* viittaa kohtauksessa jo esitettyihin nominilausekkeisiin *näitäkin hintoja*, *oluen alennusmyynnit* ja *oluen hinta*. *Se* on myös tilanneviitteinen: *se* korrelaatti on kuvassa, ja *se* ohjaa huomion kuvan uutena esitettävään asiaan, hintataulukoon: *kovin korkealle hinnat eivät kuitenkaan tästä nouse*. Demonstraatiivipronominilla on osoitettava, esittelevä funktio, koska sitä on käytetty nominin asemesta. Kuvaa viitatessaan sen viittausalue laajenee audiovisuaalisessa tekstissä. Kuten verbaalisessa kielessä pronomini voi viitata kokonaiseen proposition, *se* voi kuvaan viitatessaan viitata myös kuvassa esitettyyn toimintaan.

Seuraavassa on vielä yksi esimerkki samasta olut-uutisesta, jonka kuvassa tapahtuvaa toimintaa selostetaan. Kuvattuna kohteena on liikkuva ihminen. Jakso sijoittuu uutistekstissä heti uutistenlukijan ingressin jälkeen. Esimerkki havainnollistaa demonstraatiivipronominin käyttöä multisemioottisessa uutistekstissä. Kohtaus alkaa paikan adverbilla, sisäpaikallissijaisella demonstraatiivilla *tässä*. Pronomini viittaa kuvan OLOSUhteena olevaan paikkaan, kaupan juomaosastoon, mutta myös materiaalis-toiminnalliseen prosessiin *viedään*. Nominilauseke *nämäkin korit* on teema, annettu, ja spesifioituu kuvan koreiksi.

(5) Oluen osto (TV1 29.9.2005 klo 20.30)

5.1a



5.1

4 **Tässä** sitä taas viedään (.) halpaa olutta (.) suurten panimoiden mukaan nämäkin korit

5 myydään tappiolla (.) olutale onkin jo johtanut irtisanomisiin suurissa panimoissa

5.1b

**Taulukko 4.****Informaationkulun analyysi esimerkistä 5.**

Kohtaus	Teema/tuttu, liike	Reema/uusi, liike	Sivuteema/OLOSUHDE
Selostus	sitä, halpaa olutta nämäkin korit olutale	viedään myydään tappiolla onkin jo johtanut...	Tässä suurten panimoiden mukaan suurissa panimoissa
Kuva	kaupan olutkoriosasto asiakkaita		vaalean sininen tausta

Esimerkin 5 lausumassa *Tässä sitä taas viedään (.) halpaa olutta (.)* demonstratiivi *tässä* viittaa kuvan tapahtumiin, narratiiviseen prosessiin. Verbaalisen selostuksen materiaallinen prosessi *viedään* taas tulkitsee kuvan prosessia. Tässä paikallissija-asuinen proadverbi viittaa suoraan kuvan OLOSUHTEESEEN, paikkaan, jossa jotakin tapahtuu parhaillaan (ISK § 728). Heikkilä (2006: 147) on havainnut, että demonstratiivit viittaavat kuvateksteissäkin kuvan esittämään prosessiin. Kohtauksessa esitellään tuttu paikkana kaupan olutostosasto ja siellä liikkuva asiakas. Toimintoa vahvistaa adverbi *taas* (vrt. *Tässä/Sinä sitä taas ollaan*).

Esimerkin 5 kuvatilassa TOIMIJA, oluen ostaja, on kuvan keskellä; hän nostaa korin ja lähtee viemään sitä. Selostuksessa demonstratiivi *tässä* (*sitä taas viedään*) viittaa sekä verbaalisesti että visuaalisesti prosessiin, ja moodien ilmaisemat prosessit ovat rinnasteisia. Demonstratiivi liittyy toiminnon suoraan kuvaan ja tuo referenssi-piiriin yhteiseksi vuorovaikutustilanteen osallistujille eli lähettäjälle ja vastaanottajalle. Passiivilauseen indefiniittinen tekijä (ks. Shore 1986: 48–49) osoittautuu kuvan TOIMIAKSI, joka on selin kuvattuna eikä henkilönä keskeinen. Kuvan reunoilla on kaupan hyllyjä ja olutkoreja. Tässäkin audiovisuaalisessa informaatioyksikössä on sanan ja ku-

van intersemioottisessa yhteistyössä yhdistetty verbaalisen yksikön passiivi ja visuaalisen aktiivi, liikkuva ihminen kuvassa.

Kieliopillis-leksikaaliset keinot ohjaavat vastaanottajan kontekstin eri ulottuvuuk- sille niin, että vastaanottaja pystyy oivaltamaan NP-tyyppisten ilmausten oikeat refe- rentit (Larjavaara 2007: 314). Demonstratiivien kuvaviitteisyys tuo tekstin tilanteen lähelle vastaanottajaa, joka on ikään kuin läsnä selostetussa tilanteessa tässä ja nyt. De- monstratiivin *tämä* (*tästä* [4.3] ja *näitäkin* [4.2]) korrelaatti on kuvatilassa. Tätä de- monstratiivin fokusointia palvelee kuvassa raja-
aus.

Esimerkkien 4–5 kuvatil-
an verbaalisen kielen valinnat vaativat visuaalisen kie- len elementtejä samanaikaiseen yhteistyöhön, jotta tekstiin saadaan merkitys. Demonstratiivipronominin korrelaatti on viittaamassa jopa kuvassa tapahtuvaan liik- keeseen. Selostusainesten ajanilmaukset ja hintavertailut tarkentuvat kuvassa. Verbaa- lisen ja visuaalisen kieli toimivat multisemioottisessa tekstissä yhteistyössä viitates- saan samaan asiaan mutta eri tavoin.

5 Pohdintaa

Televisiouutisten haastattelu-uutinen noudattelee konventionaalisen ja professionaa- lisen tekstinä vakiintunutta rakennetta ja esittää asiansa sekä verbaalisesti että visuaa- lisesti televisiolle ominaisin valinnoin. Näistä valinnoista syntyy yhtenäinen merkitys- kokonaisuus, jota televisio institutionaalisenä diskurssiyhteisönä on tottunut esittä- mään ja johon sosiokulttuurin jäsenet ovat tottuneet.

SF-teoria ja visuaalinen kielioppi soveltuvat hyvin tutkimukseni teoriataustaksi, sillä ne tarjoavat samalla metodin analysoida multisemioottista tekstiä. Artikkelin tekstuaalisuuden ja sommittelun tarkastelussa ilmeni, että verbaalisen ja visuaalisen kielen yhteistyössä esiintyy tiettyä säännönmukaisuutta, audiovisuaalista kielioppia. Tarkastelu tarjosi niin ikään multisemioottisen tekstianalyysin välineitä.

Toimiviksi välineiksi analyysissäni osoittautuivat selostuksen jakaminen jaksoi- hin ja jaksojen jakaminen semanttisiin kokonaisuuksiin eli kohtauksiin. Kohtauksista erottuu merkitystä kuljettavia audiovisuaalisia informaatioyksiköitä, jotka koostuvat verbaalisista ja visuaalisista informaatioyksiköistä. Näitä yksiköitä ilmentää multi- semioottisen tekstin informaatorakenne: verbaalisen kielen informaationkulku, lek- sikaalinen koheesio ja ajan ja paikan olosuhteet sekä visuaalisen kielen elementeistä informaatiokulun lisäksi raja-
aus ja huomioarvo.

Analyysin perusteella merkitys syntyy informaationkulussa pitkälti verbaalisen kie- len keinoin, mutta kohtauksen visuaalisella kielellä on keskeinen asema. Informaation- kulussa verbaalisen kielen informaatioyksikön teeman/annetun ja reeman/uuden vaihtelu lankeaa yksin visuaalisen informaatioyksikön tutun ja uuden kanssa. Tällöin annetun ja uuden vaihtelu havainnollistetaan kuvassa hyödyntämällä visuaalisen som- mittelun rajausta. Haastattelu-uutisen kuvan keskelle havainnollistetaan rajaamalla se- lostuksessa mainittu tekijä tai toiminto, ja reunoilla visualisoidaan reema/uusi. Jos taas verbaalisen kielen teema/annettu ja reema/uusi -rakenteen aikana kuvassa esiin- tyy visuaalinen huomioarvo, kuvan elementit korostavat sitä toistamalla vain mainittua

teemaa/annettua, ei reeman sanomaa. Tällöin on usein kyseessä emotionaalinen prosessi (*vaikka vanhemmat toivovatkin...*), jota ei erikseen visualisoida. Selostuksessa leksikaalisella koheesiolla on informaationkulun kannalta keskeinen asema, ja visuaalisessa kielessä taas saadaan aikaan koheesiota visuaalisella toistolla, samojen kuvaelementtien fokuoinnilla, eri osien ja kokonaisuuksien rajauksella sekä huomioarvon korostuksella.

Verbaalisen ja visuaalisen kielen saumattomassa yhteistyössä huomiota kiinnittävät multisemioottisen televisiotekstin erityispiirteet. Yksi erityispiirteistä on demonstratiivipronomini *tämä*, erityisesti paikallissijaiset *tässä* ja *tästä*. Demonstratiivin korrelaatti voi audiovisuaalisen tekstin informaatioyksikössä sijaita paitsi selostuksessa myös suoraan kuvatilan elementissä tai toiminnossa, jota kuvassa korostetaan rajauksella.

Kun sanoista ja lauseista sekä kuvien elementeistä syntyy kohtauksia ja kohtauksista jaksoja, muovautuu kokonainen multisemioottinen teksti konkreettiseksi televisio-uutiseksi. Haastattelu-uutisen välttämättömiä rakenneosia ovat uutistenlukijan ingressistä sekä toimittajan puhuman sanan ja liikkuvan kuvan yhteistyöstä muodostuvat selostusjaksot, jotka johdattelevat haastateltavan kuvatilaan. Uutistekstin kokonaisuudessa jokaisella jaksolla yksiköllä on funktionsa ja merkityksensä.

Uusi teknologia synnyttää yhä uusia erilaisia alustoja, joiden avulla voi sekä tuottaa että vastaanottaa audiovisuaalisia tekstejä. Television yksisuuntaisuus muuttuu koko ajan interaktiivisempaan suuntaan, ja esimerkiksi katsoja voi osallistua ohjelman kulkuun kesken lähetystä. Näin tekstit ja tekstilajit monipuolistuvat ja verbaalinen ja visuaalinen kielenkäyttö uudistuu. Jatkotutkimuksessa kannattaa keskittyä tarkastelemaan lähemmin multisemioottisten, audiovisuaalisten tekstien rytmää, joka ilmenee nimenomaan teksteissä, joissa verbaalinen ja visuaalinen kieli toimivat samanaikaisessa yhteistyössä. Jatkotutkimuksessa voisi keskittyä myös eri multisemioottisten tekstien verbaalisen kielen erityispiirteisiin, esimerkiksi uutistekstien reportaasiosuoksien demonstratiiveihin. Yksi jatkotutkimuksen suunta on kehittää ja analysoida sitä, miten tämän artikkelin havainnoista saisi työkaluja toisenlaisten multisemioottisten tekstien analyysiin.

Lähteet

Aineistolähteet

- Yle Uutiset: pääuutislähetys klo 20.30–20.45/20.50. Syys–joulukuu 2005. Artikkelissa mainittujen haastattelu-uutisten lähetyspäivät: Pelastuslaitos 29.9., Muslimityöt 24.11., Pienpanimot 29.9.
- Litteroinnit videotallenteista: FM Bettina Piispa ja FM Vilhelmiina Murtola. Aineisto on tekijän halussa.

Kirjallisuuslähteet

- BATEMAN, JOHN A. 2008: *Multimodality and genre. A foundation for the systematic analysis of multimodal documents*. London: Palgrave Macmillan.

- 2017: Triangulating transmediality. A multimodal semiotic framework relating media, modes and genres. – *Discourse, Context & Media* 20 s. 160–174. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2017.06.009>.
- BEDNAREK, MONIKA – CAPLE, HELEN 2012: *News discourse*. London: Continuum.
- BJÖRKVALL, ANDERS 2009: *Den visuella texten. Multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.
- EGGINS, SUZANNE 1994: *An introduction to systemic functional linguistics*. London: Continuum.
- EGGINS, SUZANNE – MARTIN, JAMES R. 1997: Genres and registers of discourse. – Teun A. van Dijk (toim.), *Discourse as structure and process* s. 230–256. London: Sage Publications.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1997: *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- HADDINGTON, PENTTI – KÄÄNTÄ, LEILA (toim.) 2011: *Kieli, keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HALLIDAY, M. A. K. 1985: Part A. Language, context and text. – M. A. K. Halliday & Ruqaiya Hasan (toim.), *Language, context, and text. Aspects of language in a social-semiotic perspective* s. 3–50. Geelong, Vic: Deakin University Press.
- 1994: *An introduction to functional grammar*. 3. painos. London: Edward Arnold.
- 2014: *Halliday's introduction to functional grammar*. 4. painos. London: Routledge.
- HALLIDAY, M. A. K. – MATTHIESSEN, CRISTIAN M. I. M. 2004: *An introduction to functional grammar*. 3. painos. London: Edward Arnold.
- HANHINEVA, TEEMU 2003: *Pikkupitseillä vipinää vällyihin. Iltapäivälehdien multisemioottista tarkastelua*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- HASAN, RUQAIYA 1989 [1985]: Part B. The structure of a text. – M. A. K. Halliday & Ruqaiya Hasan (toim.), *Language, context, and text. Aspects of language in a social-semiotic perspective* s. 52–72. Oxford: University Press.
- HEIKKILÄ, ELINA 2006: *Kuvan ja tekstin välissä. Kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun välissä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HERKMAN, JUHA 2001: *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- HIETALA, VEIJO 1996: *Ruudun hurmaa. Johdatus tv-kulttuuriin*. Yle-Opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus.
- HIIPPALA, TUOMO 2013: *Modelling the structure of a multimodal artefact*. Helsinki: University of Helsinki.
- HONKANEN, SUVI – TIILILÄ, ULLA 2012: Jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genre-analyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 208–227. Helsinki: Gaudeamus.
- IMMONEN, LEENA 2008a: *Sanojen matkassa kuvatilaan*. Helsinki: Yliopistopaino.
- 2008b: Let them talk. Function and variation in television news. – Irmeli Helin (toim.), *Dialect for all seasons* s. 105–119. Münster: Nodus Publikationen.
- 2013: Merkityksen muodostuminen television uutistekstissä. Sanan ja kuvan rinnasteisuus ja alisteisuus. – *Puhe ja kieli* 33 (4) s. 153–176.
- 2014: Miten sana ja kuva vangitsevat huomiomme television haastattelu-uutisissa. – Maarit Mutta, Pekka Lintunen, Ilmari Ivaska & Pauliina Peltonen (toim.), *Osallistumisen multimodaaliset diskurssit* s. 46–59. AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 7. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- 2020: *Television haastattelu-uutinen multisemioottisena tekstilajina*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6478-0>.

- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JANSSON, KAISU 2013: *Hyvän televisiouutiskuvan jäljillä. Televisiouutiskuvan tuottajat suomalaisessa mediaympäristössä*. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- KARVONEN, PIRJO 1996: Sitä ja tätä komiteakielestä. – Ritva Liisa Pitkänen, Helena Suni & Satu Tanner (toim.), *Kielen kannoilla* s. 30–40. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 86. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- KRESS, GÜNTHER 2010: *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge.
- KRESS, GÜNTHER – SELANDER, STAFFAN 2010: *Design för lärande. Ett multimodalt perspektiv*. Studentlitteratur AB.
- KRESS, GÜNTHER – LEEUWEN, THEO VAN 2006 [1996]: *Reading images. The grammar of visual design*. 2. painos. London: Routledge.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAURANTO 2004: Puheen jaksotus, intonaatio ja välikielen pragmaattinen jäsenmys. – Boglárka Straszer & Anneli Brown (toim.), *Suomen kielen prosodian opettamisen ja oppimisen kysymyksiä* s. 47–116. Kakkoskieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2014: *Imperatiivi, käsky, direktiivi. Arkikeskustelun kielioppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2002: M. A. K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MARTIN, JAMES, R. 1996: Types of structure. Deconstructing notions of constituency in clause and text. – Eduard H. Hovy & Donia R. Scott (toim.), *Computational and conversational discourse. Burning issues. An interdisciplinary account* s. 39–66. Cambridge: MIT Press.
- MIKKONEN, KAI 2012: Multimodaalisuus ja laji. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstintutkimuksen käsikirja* s. 296–308. Helsinki: Gaudeamus.
- MONTGOMERY, MARTIN 2007: *The discourse of broadcast news. A linguistic approach*. London: Routledge.
- MÄKELÄ, ANNA 2016: *Anna hyvät eväät. Visuaalinen ja kielellinen analyysi elintarvikkeiden televisiomainoksissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- MÄNTYNEN, ANNE 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 42–71. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SHORE, SUSANNA 1986: *Onko suomessa passiivia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2008: Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä. – *Virittäjä* 112 (1) s. 24–65.
- 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.
- 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimuksessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.
- SALOMAA, ELINA 2020: Television ja Twitterin risteyksessä. Sosiaalinen televisio vuorovaikutuksen ja mediatapahtumaan osallistumisen välineenä. – *Virittäjä* 124 (1). <https://doi.org/10.23982/vir.88030>.

- SONESSON, GÖRAN 2004: Bildflödet i den levande världen. Aspekter på en samhällelig bildretorik. – Kristina Nikula, Kaisa Alanen & Harry Lönnroth (toim.), *Text, bild och samhälle* s. 39–70. Nordistica Tamperensia A4. Tammerfors: Tammerfors universitet.
- THOMAS, MARTIN 2014: Evidence and circularity in multimodal discourse analysis. – *Visual Communication* 13 (2) s. 163–189. <https://doi.org/10.1177/1470357213516725>.
- VENTOLA, EIJA 2006: Genre systeemis-funktionaalissa kielitieteessä. Esimerkinä asiointitilanteet. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre –tekstilaji* s. 96–121. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- WALLER, ROBERT 2012: Graphic literacies for a digital age. The survival of layout. – *The International Society. An International Journal* 28 (4) s. 236–252. <https://doi.org/10.1020/01972243.2012.689609>.
- WALLSTEN, BARBARA 2018: *Pädagogische Bildtexte. Kontrastive Analysen von Bild-Text-Beziehungen in deutschen und schwedischen Geschichtslehrbüchern*. Stockholm: Stockholm University. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-158543>.

Verkkoliitteet

Liite 1. Uutislitteraatti ”Pelastuslaitoksen valtiollistaminen” (esimerkit 1–2).

Liite 2. Uutislitteraatti ”Maahanmuuttajaperhe” (esimerkki 3).

Liite 3. Uutislitteraatti ”Pienpanimot” (esimerkit 4–5).

Forming the structure of a multisemiotic text: analysis of televised news interviews

This article deals with the fusion of verbal and visual language in audiovisual and multisemiotic texts. The analysis focuses on forty news interviews broadcast during the eight-thirty evening news on Yleisradio (the Finnish Broadcasting Company). The reporter's speech and its enclosed frame, i.e. the sequence which precedes the interviewer's speech, are here analysed in close detail. The subject is approached theoretically and methodically using the principles of systemic-functional grammar (SF) and of the closely related theory of visual design grammar. This article focuses on the textuality of SF theory's metafunctions and on the design of visual design grammar respectively.

The analysis shows that both the verbal and visual language of a news broadcast function in collaboration, both having their own unique roles. The verbal language is mainly responsible for transmitting information, whereas the associated visual scenes also play a major part in providing meaning. Within the flow of information, the interplay of the theme and rheme is also manifested on screen, whereby new information presented verbally is subsequently represented visually as new elements that can be highlighted and topicalised through the judicious use of framing and cropping. If a visually noteworthy element appears during the theme-and-rheme structure of the narrative, the elements of the enclosed frame indicate the subject of a given theme by repeating it. The rheme message is not separately visualised. When discussing the audiovisual text, we can talk not only about the lexical cohesion of verbal language but also about visual cohesion. In composing enclosed frames, for instance, repetition can be used in focusing the same visual elements or cropping out certain parts of a wider picture. A specific characteristic of the verbal language in news interviews seems to be the use of the demonstrative pronoun *tämä* ('this') and especially the use of its local cases *tässä* ('here') and *tästä* ('from here/about this').

In an audiovisual text, the antecedent of the demonstrative pronoun can be located not only in the narrative but also directly within the elements of the enclosed frame or in functions highlighted in the enclosed frame by framing. The article shows that television news interviews form a conventional and professional text with an established structure. Their essential parts are the periods that consist of the newsreader's introduction, the sequences consisting of the reporter's words, and the moving images that end up in an interview outside the studio.

Multisemioottisen tekstin jäsentyminen: Tarkastelussa television haastattelu-uutinen

Artikkelissa tarkastellaan verbaalisen ja visuaalisen kielen yhteistyötä audio-visuaalisessa multisemioottisessa tekstissä. Tarkastelun kohteena on 40 haastattelu-uutista, jotka on lähetetty Yleisradion puoli yhdeksän uutisissa. Haastattelu-uutisesta analysoidaan tarkemmin uutistoimittajan puhumaa selostusta ja sen oheista kuvaa – jaksoa, joka edeltää haastateltavan puhetta kuvatilassa. Aihetta lähestytään teoreettisesti ja metodologisesti systeemis-funktionaalisen (SF) kieliteorian ja siihen läheisesti liittyvän visuaalisen suunnittelun kieliopin keinoin. Artikkelissa keskitytään SF-teorian metafunktioista tekstuaalisuuteen ja vastaavasti visuaalisen suunnittelun kieliopin sommitteluun.

Analyysi osoittaa, että televisiouutisten verbaalinen ja visuaalinen kieli toimivat saumattomassa yhteistyössä siten, että molemmilla on omat tehtävänsä. Verbaalinen kieli välittää pääosin informaation, mutta kohtauksen kuvalla on merkityksenannossa keskeinen asema. Informaationkulussa verbaalisen informaatioyksikön teema-reemarakenteen vaihtelu lankeaa yksiin visuaalisen informaatioyksikön tutun ja uuden kanssa, kun kuvassa havainnollistetaan viestiä käyttämällä sommittelun rajausta. Jos selostuksen teema-reemarakenteen aikana kuvassa esiintyy kohde, jolla on visuaalista huomioarvoa, kuvan elementit korostavat sitä toistamalla mainitun teeman aihetta, mutta reeman sanomaa ei erikseen visualisoida. Multisemioottisessa, audio-visuaalisessa tekstissä voidaan verbaalisen kielen leksikaalisen koheesion ohella puhua visuaalisesta koheesiosta. Kuvan sommittelussa käytetään toistoa fokuoimalla samoja kuvaelementtejä ja rajataan eri osia kokonaisuuksista. Yhdeksi haastattelu-uutisen erityispiirteeksi osoittautuu demonstratiivipronomini *tämä*, erityisesti paikallissijaiset muodot *tässä* ja *tästä*. Demonstratiivin korrelaatti voi audiovisuaalisen tekstin sisällä sijaita paitsi verbaalisessa selostuksessa myös suoraan kuvan elementissä tai toiminnossa, jota korostetaan rajauksella.

Artikkeli osoittaa, että television haastattelu-uutinen on konventionaalinen ja professionaalinen teksti, joka on rakenteeltaan vakiintunut. Sen välttämättömiä rakenneosia ovat uutistenlukijan ingressistä ja toimittajan puheen sanan ja liikkuvan kuvan yhteistyössä muodostuvat jaksot, jotka päättyvät studion ulkopuolisessa tilassa toteutettuun haastatteluun. Jaksot rakentuvat pienistä yksityiskohdista, joilla jokaisella on merkityksensä ja funktionsa uutiskokonaisuudessa.

Kirjoittajan yhteystiedot:
leenaimmonen20@gmail.com

Kirjoittaja on FT, Helsingin yliopistosta eläköitynyt suomen kielen lehtori.